

PREPRINTEK

avagy a gyors és célirányos információterjesztés megvalósításának eszközei

KRALEVSKA, Svetle – STANEV, Todor – TODOROV, Radosvet:
Zur Verwirklichung einer schnellen und gezielten Informationsverbreitung durch Preprints c. írását (Informatik, 25.Jg. 1978. 3.no. 41–42.p.) FEJES István tömörítette.

A tudományos eredmények elterjesztésének leggyakrabban alkalmazott formája a publikáció. Ehhez azonban a lektorokon, szerkesztőségeken és kiadóvállalatokon keresztül vezet az út, ami jelentős idővesztést okoz. Mind a szerzők, mind a felhasználók ezért egyszerűbb mechanizmusra törekszenek. A cél a publikálás flexibilitását és gyorsaságát fokozni. Ezeknek a törekvéseknek eredménye a levél, preprint, s a reprintcsere. Az eredmények és tapasztalatok kicserélésének legelterjedtebb és legfontosabb formája a preprintek cseréje.

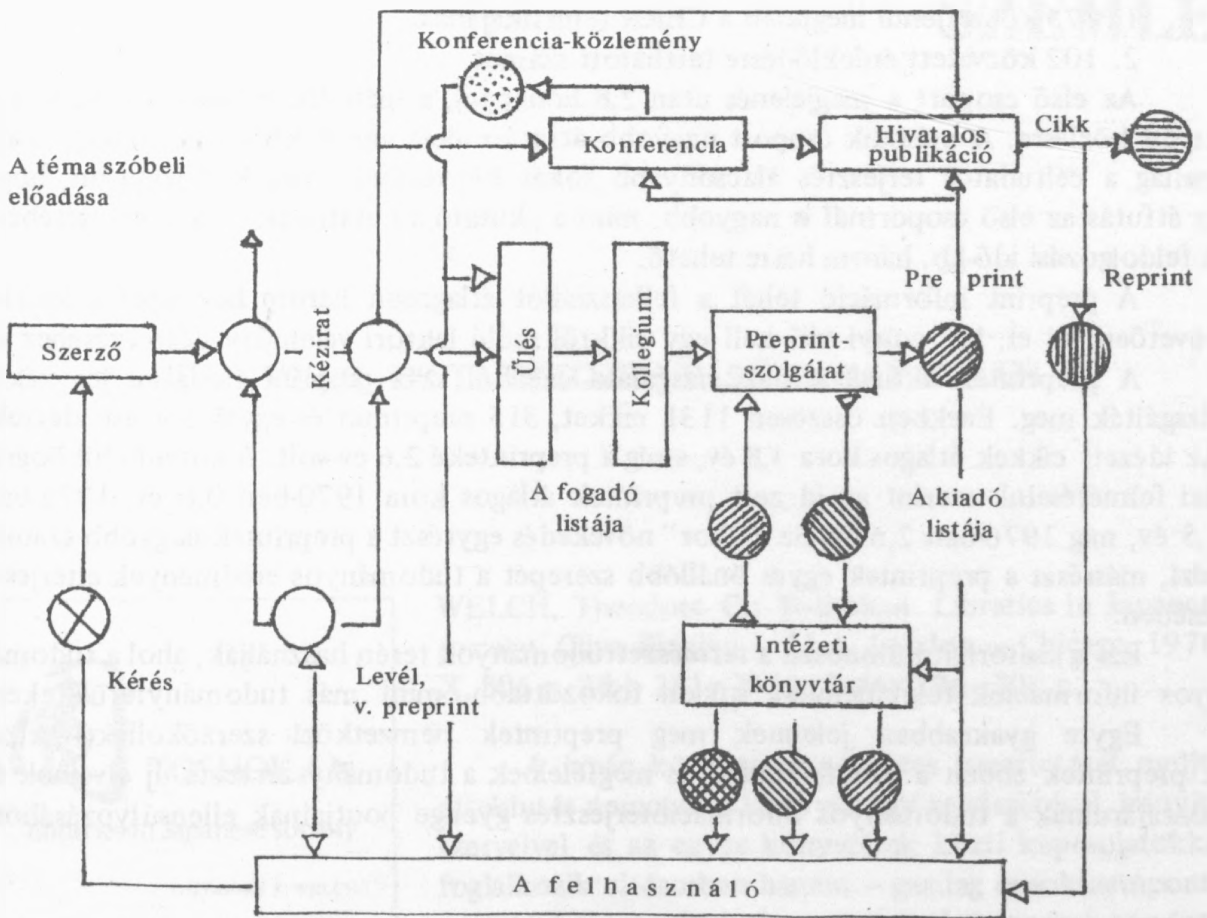
A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a „preprint” fogalmán olyan nyilvánosságra hozott tudományos dokumentumot értünk, amelynek sokszorosítása gyors és olcsó, nem halad keresztül a szokásos lektori és szerkesztőségi feldolgozáson és céltudatosan a felhasználónak szól, függetlenül attól, hogy később hivatalos publikáció lesz belőle, vagy sem.

A hagyományos folyóiratcikkkel összehasonlítva a preprintek gyors megjelenése a következő feltételeknek köszönhető:

1. A lektorálást és szerkesztőségi feldolgozást operatív módszerekkel helyettesítik: a szóbanforgó munkát befejezését követően általában szakmai körben vitatják meg, értékelik és ugyanebben az intézményben egy operatív szerkesztőségen keresztül kinyomtatják.

2. A felhasználó felé történő célirányos továbbítás (kutató, kutatócsoport, intézet). A preprinteket a legolcsóbb és legegyszerűbb nyomdatechnikával állítják elő.

A bemutatott ábra a preprint előállításának és elosztásának sematikus útját mutatja. A szerző tipikus laboratóriumi kutató, aki valamilyen kutatási feladatot megold. Az így nyert tudományos eredményeket az intézet szakmai köreiből előadja. Itt szokás szerint szakembereknek szánt új eredményekről van szó, amelyek csak ritkán bírnak általános jelentőséggel. Az előadott anyag nem feltétlenül befejezett kutatási eredmény. A szerző ilyenkor tisztában van azzal, hogy a felhasználónak (kollegának) csak minimális információra van szüksége ahhoz, hogy az adott kutatási témában felismerje az új ötlet jelentőségét.

Bár a preprintekkel szemben támasztott követelmények nincsenek rögzítve, a szokásos publikációkkal történő összehasonlításnál semmi esetre sem beszélhetünk gyengébb minőségükről. A nagy tudományos kutatóközpontok végül is nagyobb számú szakemberrel rendelkeznek az adott területen, mint egy folyóirat.

A preprintek megjelenését követően egy részük folyóiratban kerül publikálásra, vagy konferenciákon kerül előadásra, más részük megmarad preprintnek.

A nagyenergiájú fizika területén 567 preprint útját vizsgálták meg, amelyek a CERN könyvtárába érkeztek. 20 % szakfolyóiratokban került publikálásra, 6 % konferencia anyag volt és 72 %-nál a megjelenésükkor semmiféle egyéb publikáció nem volt kilátásban. Ez utóbbi magas % értékből is látszik, hogy a „preprint” (előnyomat) elnevezés csak formális. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a 72 %-nak egy része későbbiekben semmiféle formában nem jelent meg.

A preprintek általában két úton jutnak el a felhasználóhoz, aki az adott terület szakértője. A preprintet vagy közvetlenül a felhasználónak küldik, vagy az adott terület legjelentősebb intézeteinek. Az ilyen intézetek preprintszolgálatja rendszeresen jegyzéket ad ki a beérkezett preprintekről. Megvizsgálták azt az időtartamot, ami a preprint megjelenésétől a beérkezett anyagok listázásáig (Library Accession List) eltelik. A CERN könyvtárába 1975-ben beérkezett 977 preprint esetét tekintve ezek két csoportba oszthatók:

1. 875 közvetlenül megfelelt a CERN tematikájának,

2. 102 közvetett érdeklődésre tarthatott számot.

Az első csoport a megjelenés után 2,8 hónappal, a második csoport 4,2 hónappal került közlésre. A második csoport nagyobb átfutási ideje annak köszönhető, hogy szakmailag a céltudatos terjesztés alacsonyabb fokát képviselték. Meg kell jegyezni, hogy az átfutás az első csoportnál is nagyobb, mint a „kutató a kutatóknak” csatorna esetében. A feldolgozási idő kb. három hétre tehető.

A preprint információ tehát a felhasználót átlagosan három hónappal a leadást követően éri el, kb. ennyi idő kell egy cikkről szóló lektori vélemény beszerzéséhez is.

A preprintek aktualitásának vizsgálata céljából száz preprint irodalmi jegyzékét vizsgálták meg. Ezekben összesen 1131 cikket, 315 preprintet és egyéb forrást idéztek. Az idézett cikkek átlagos kora 4,8 év, amíg a preprinteké 2,6 év volt. A korábbi bibliográfiai felméréseink szerint az idézett preprintek átlagos kora 1970-ben 0,6 év, 1973-ban 1,5 év, míg 1976-ban 2,6 év. Ez a „kor” növekedés egyrészt a preprintek nagyobb számát jelzi, másrészt a preprintek egyre önállóbb szerepét a tudományos eredmények elterjesztésében.

Ezt a csatornát különösen a természettudományok terén használják, ahol a tudományos információk felgyülemzése sokkal fokozottabb, mint más tudományterületeken.

Egyre gyakrabban jelennek meg preprintek nemzetközi szerzőkollektíváktól. A preprintek ebben a vonatkozásban is megfelelnek a tudományszervezés új elveinek és hozzájárulnak a tudományos információterjesztés gyenge pontjainak ellensúlyozásához.